

Корват Олена Валеріївна

*кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-7977-6957

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ КОНКУРЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ ЕКОСИСТЕМ

Обґрунтовано актуальність оновлення антимонопольного законодавства України з урахуванням особливостей функціонування цифрових платформ та екосистем. Для з'ясування правових аспектів захисту конкуренції в умовах цифрової економіки розглянуто ключові характеристики цифрових ринків, специфіку конкуренції в економіці екосистем і шляхи отримання великими екосистемами ринкових переваг. Наведено фактори, що ускладнюють розробку правових норм антимонопольного законодавства. Виокремлено основні напрями правового захисту конкуренції в економіці екосистем.

Ключові слова: конкуренція, антимонопольне законодавство, цифрова платформа, екосистема, цифрова економіка, цифровий ринок, економіка екосистем.

Korvat Olena

*Ph.D, Associate Professor, Leading researcher of the Scientific and
Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of
National Academy of Law Sciences of Ukraine*

LEGAL ASPECTS OF PROTECTING COMPETITION IN THE ECOSYSTEM ECONOMY

The relevance of updating the antitrust laws of Ukraine is substantiated, taking into account the peculiarities of the functioning of digital platforms and ecosystems. In order to clarify the legal aspects of competition protection in the digital economy, the key characteristics of digital markets, the specifics of competition in the ecosystem economy, and ways of obtaining market advantages by large ecosystems were considered. Factors that complicate the development of legal norms of antitrust laws are given. The main directions of legal protection of competition in the ecosystem economy are highlighted.

Keywords: competition, antitrust laws, digital platform, ecosystem, digital economy, digital market, ecosystem economy.

Платформна економіка як нова економічна модель 21 століття швидко змінює традиційні галузі в усьому світі [1, с. 168]. Незважаючи на складнощі, Україна також поступово трансформує економіку в цифрову, впроваджуючи цифрові платформи й організуючи на їх базі цифрові екосистеми – динамічні спільноти різнорідних учасників, що співпрацюють і конкурують між собою.

Національна економічна стратегія на період до 2030 року [2] визначила вільну та чесну конкуренцію одним з орієнтирів, принципів і цінностей економічної політики. Проте, діюче антимонопольне законодавство України не враховує особливостей цифрової епохи для захисту конкуренції, що актуалізує необхідність його оновлення.

Цифровізація суспільно-економічних відносин формує нове конкурентне середовище. Ключовими характеристиками цифрових ринків є [3; 4, с. 13-14]: багатосторонність послуг; сильні мережеві ефекти; можливість швидкого масштабування; економія від масштабів; залежність цифрового бізнесу від даних; наявність інтелектуальної власності на технології; низькі або нульові ціни у бізнес-моделях, які збирають дані споживачів; динамічна мінливість ринкових умов; використання проривних інновацій, що не регулюються нормами права.

В екосистемах підприємства конкурують не стільки за те, щоб продавати продукти чи їх субститути, а скоріше щоб ідентифікувати чи контролювати цінність, пропозиції або точки перетину інтересів і на базі цього підвищувати власну конкурентоспроможність [3, с. 4].

Для успіху в динамічному середовищі критично важливими є захоплення бізнес-можливостей, цінностей і потреб, а також управління змінами шляхом реконфігурації [3, с. 4]. Конкурентні переваги отримують ті підприємства, які реагують швидко, влучно та неординарно, підвищуючи цінність і якість пропозицій для споживачів.

Досвід розвинутих країн показує, що формування платформних екосистем сприяє ринковій концентрації та зростанню недобросовісних практик [1; 3 – 6]. За відсутності регуляторних вимог цифрові платформи застосовують

інформацію з екосистеми для власних цілей, захоплюючи ринковий сегмент, що ними обслуговується. Завдяки зібраним даним у цифрової платформи існує можливість обмежувати доступ, запроваджувати дискримінаційну політику продажів товарів і послуг, формувати вибір споживачів, контролювати взаємовідносини учасників.

Конкуренція між екосистемами на горизонтальних ринках є слабкою. Завдяки мережевим ефектам переможець отримує більшу частину ринку або взагалі весь. У подальшому змінити сформовану цифрову ринкову структуру, навіть стимулюванням або захистом конкуренції правовими заходами, буде досить важко [6, с. 1135].

Злиття та поглинання в цифровій економіці носять переважно вертикальний характер на базі однієї платформи, технології чи наборі даних. Конгломератні об'єднання також можливі, при цьому різниця між горизонтальним і конгломератним злиттям стає розмитою [4, с. 46].

Особливий вплив на стан конкуренції має діяльність найбільших платформ (гейткіперів), які управляють великими екосистемами. Завдяки високій інформаційній асиметрії та дії ефектів замикання користувачів всередині системи гейткіпери отримують потужні ринкові переваги, створюють значну цінність для своїх послуг і дочірніх компаній, продовжуючи розширювати свою діяльність і захоплювати ринок.

Аналіз специфіки функціонування екосистем свідчить, що попереднього антимонопольного регулювання потребує діяльність гейткіперів, процедури взаємодії в екосистемі, зокрема правила доступу. Окрема увага має бути приділена усуненню недоцільних бар'єрів і забезпеченню прозорих і рівноцінних умов співпраці. Традиційні правові засоби захисту конкуренції можна застосовувати лише частково, насамперед у частині врегулювання скарг щодо недобросовісної поведінки, цінової та нецінової дискримінації.

Варто зазначити, що розробка дієвих правових норм антимонопольного законодавства для екосистемної економіки буде ускладнятися швидкістю змін ринкових умов, динамічністю інновацій, розмиванням правових меж:

трансформацією структури економіки, стиранням відмінностей між цифровими та фізичними продуктами, товарами і послугами, нівелюванням бар'єрних функцій державних кордонів.

Це вимагає інших принципів регулювання, зокрема зосередження на загальних цілях, а не на засобах, використання здатності екосистем до саморегулювання [7, с. 7]. Щоб на державному рівні відстежувати унікальні проблеми зі станом конкуренції на цифрових ринках, потрібно оновлення аналітичного інструментарію [4, с. 57] та, відповідно, впровадження нової звітності для моніторингу конкурентного середовища.

Ще один важливий аспект, який має бути врахований в антимонопольному законодавстві, це доцільність інтегрованого підходу в застосуванні норм різних сфер права. Так, за результатами проведених наукових досліджень [5; 6] правовий захист конкуренції, захист даних і галузь права з підтримки інновацій тісно пов'язані між собою та іноді можуть спричиняти протилежні впливи на економіку екосистем, тому регулювання доречно здійснювати комплексно.

Під час формування правових рішень слід знаходити баланс між інтересами суспільства й інноваційним розвитком [7, с. 5]. Регуляторні втручання мають бути достатньо динамічними й одночасно обережними. Для досягнення оперативності та гнучкості у діяльності регуляторних органів варто використовувати цифрові новації та впроваджувати регулювання через власну екосистему органів влади [7, с. 9].

Накопичуючи дані звітності суб'єктів господарювання регулятори зможуть застосовувати сучасні методи і техніки аналізу Big Data для моніторингу процесів функціонування екосистем, оцінювання стану конкуренції, виявлення закономірностей ринкової поведінки, нормативних прогалин, негативних тенденцій розвитку конкурентного середовища. Крім того, новітні технології в регуляторній екосистемі можуть дозволити координувати дії органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю, компетентними органів інших держав,

зокрема заходи з монополізації, припинення антиконкурентних дій, запобігання вчиненню порушень антимонопольного законодавства, заходи, що усувають чи пом'якшують негативний вплив на конкуренцію, сприяють її розвитку.

Регуляторна екосистема має бути відкритою для суспільства, щоб громадськість мала можливість на базі відкритих даних (зокрема результатів аналізу Big Data) відстежувати стан цифрового ринку, перевіряти ефективність виконання функцій органами влади, брати активну участь у розробці та реалізації управлінських рішень [8, с. 46], формуванні та реалізації державної політики [8, с. 43]. Це буде сприяти саморегулюванню в економіці екосистем, більш конструктивному вирішенню можливих конфліктів інтересів, зниженню ризиків зловживання гейткіперами домінуючим становищем.

Таким чином, регуляторні підходи до захисту конкуренції у динамічній та інноваційній економіці екосистем мають бути переосмислені. Антимонопольне законодавство доцільно удосконалювати, зосереджуючись на загальних цілях, використовуючи інтегрований підхід з іншими сферами права та максимально сприяючи саморегулюванню як всередині екосистем, так і в екосистемній економіці. Переосмисленню також підлягають завдання та принципи діяльності органів влади, що забезпечують захист конкуренції, зокрема принцип транспарентності в умовах цифровізації та інформатизації суспільства. Розглянуті правові аспекти потребують окремих наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wu J., Xu J., Zhou Y., Zhu X. The Current Situation and Future Trend of the Platform Economy. *Proceedings of the 2021 3rd International Conference on Economic Management and Cultural Industry (ICEMCI 2021)*. Advances in Economics, Business and Management Research. Vol. 203. P. 168-175.

2. Національна економічна стратегія на період до 2030 року : затв. Постановою КМУ від 03 бер. 2021 р. № 179. Дата оновлення: 21.04.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#n25>.

3. Summary of discussion of the hearing on Competition Economics of Digital Ecosystems. 29 October 2021. Organization for Economic Co-operation and Development. URL : [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/M\(2020\)2/ANN5/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/M(2020)2/ANN5/FINAL/en/pdf).

4. OECD Handbook on Competition Policy in the Digital Age. Organization for Economic Co-operation and Development. 2022. 78 p. URL : <https://www.oecd.org/daf/competition-policy-in-the-digital-age/>.

5. Kira B., Sinha V., Srinivasan S. Regulating digital ecosystems: bridging the gap between competition policy and data protection. *Industrial and Corporate Change*. October 2021. Vol. 30. P. 1337–1360.

6. Jacobides M. G., Lianos I. Regulating platforms and ecosystems: an introduction. *Industrial and Corporate Change*. Vol. 30. October 2021, P. 1131-1142.

7. Chew B., Derosby D., Kelly E. et al. Regulating ecosystems. Deloitte University Press, 2015. URL : https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/za/Documents/strategy/za_Regulating_ecosystems.pdf.

8. Єсімов С. С., Бондаренко В. А. Транспарентність як принцип діяльності органів публічного управління в умовах використання інформаційних технологій. *Соціально-правові студії*. 2018. Вип. 1. С. 42-49.

REFERENCES

1. Wu J., Xu J., Zhou Y., Zhu X. (2021) The Current Situation and Future Trend of the Platform Economy. *Proceedings of the 2021 3rd International Conference on Economic Management and Cultural Industry (ICEMCI 2021)*. Advances in Economics, Business and Management Research. Vol. 203. P. 168-175.

2. Kabinet Ministriv Ukrainy (2021) Natsional'na ekonomichna stratehiia na period do 2030 roku. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#n25> [in Ukrainian].

3. Summary of discussion of the hearing on Competition Economics of Digital Ecosystems. 29 October 2021. (2021) Organization for Economic Co-operation and

Development. URL : [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/M\(2020\)2/ANN5/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/M(2020)2/ANN5/FINAL/en/pdf).

4. OECD Handbook on Competition Policy in the Digital Age. (2022) Organization for Economic Co-operation and Development. 78 p. URL : <https://www.oecd.org/daf/competition-policy-in-the-digital-age/>.

5. Kira B., Sinha V., Srinivasan S. (2021) Regulating digital ecosystems: bridging the gap between competition policy and data protection. *Industrial and Corporate Change*. Vol. 30. P. 1337–1360.

6. Jacobides M. G., Lianos I. (2021) Regulating platforms and ecosystems: an introduction. *Industrial and Corporate Change*. Vol. 30. P. 1131-1142.

7. Chew B., Derosby D., Kelly E. et al. (2015) Regulating ecosystems. Deloitte University Press. URL : https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/za/Documents/strategy/za_Regulating_ecosystems.pdf.

8. Yesimov S. S., Bondarenko V. A. (2018) Transparentnist' iak pryntsyv diial'nosti orhaniv publicлноho upravlinnia v umovakh vykorystannia informatsijnykh tekhnolohij. *Sotsial'no-pravovi studii*. Issue. 1. P. 42-49. [in Ukrainian].